

piklin_397_25

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Pikli Natália

Shakespeare's hobby-horse and early modern popular culture
(Routledge, 2022)

A shakespeare-i vesszőparipa és a kora újkor populáris kultúra

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Angol-Amerikai Intézet

Anglisztika Tanszék

2025

I. A KUTATÁSI TÉMA, AZ ÉRTEKEZÉS CÉLKITŰZÉSEI

2003-ban megvédett és később könyvként is megjelent doktori disszertációm (*The Prism of Laughter. Shakespeare's 'very tragical mirth'*, Saarbrücken, VDM Verlag, 2009) főként még egyes Shakespeare-drámák esztétikai-irodalmi és dramaturgiai szempontú elemzésére fókuszált a nevetéselméletek kapcsán, bár már akkor voltak olyan szegmensei a kutatásomnak, melyek egyes altémákban a tágabb kultúrtörténeti-művészettörténeti kontextust is figyelembe vették (pl. a gonosz, mint a hiány, üresség és Hieronymus Bosch groteszk lényábrázolásai, a karnevál bahtyini elmélete mellett a kora újkori Angliára jellemző karneváli jelenségek, stb.). Ezután folytatott kutatásaim homlokterébe ez a kontextualizált szövegolvasás került, mely kibővítve alkalmazza a Stephen Greenblatt és az újhistoristák által meghirdetett és alkalmazott „thick reading”-et,¹ azaz 16.-17. századi irodalmi és nem-irodalmi szövegek egymásra olvasását, mindezt kombinálva Jan és Aleida Assmann kutatásaival a kulturális emlékezet elmélete alapján.² Eme elméleti alaphoz járult kutatásaimban a korabeli populáris kultúra jelenségeinek, primér fennmaradt emlékeinek szövegszerű és ikonográfiai vizsgálata, mely nemcsak a korabeli kulturális folyamatok megértéséhez segített hozzá, hanem egyes, jól ismert Shakespeare-drámák és egyéb kanonikus szövegek egyes szöveghelyeit és megoldásait is új megvilágításba helyezte. Ezen részben interdiszciplináris vizsgálódás eredménye a doktori műként benyújtott, a Routledge nemzetközi tudományos kiadónál megjelent monográfiám, a *Shakespeare's Hobby-Horse and Early Modern Popular Culture* [A shakespeare-i vesszőparipa/hobby-horse és a kora újkori populáris kultúra].

Doktori műként benyújtott monográfiám kettős célkitűzéseként a következőket vizsgáltam: egyrészt milyen új kutatási eredményekkel és értelmezési lehetőségekkel jár az, ha a közvetlen 16.-17. századi kulturális kontextusba visszahelyezünk olyan jól ismert, mára kanonikussá vált szövegeket, mint William Shakespeare drámái, és összeolvassuk őket a kor más státuszú és célkitűzésű kulturális produktumaival, másrészt mit mondanak el akár Shakespeare művei, akár a feldolgozott olcsó nyomtatványok vagy más ikonográfiai-kultúrtörténeti nyomok a korabeli populáris kultúra egészéről és átalakulásáról.

¹ A Shakespeare-drámák és Shakespeare-korabeli kulturális termékek újhistorista vizsgálata már az 1980-as években elindult több tudós munkájának köszönhetően (Peter Stallybrass, Leah Marcus, stb.), azonban máig legjelentősebb és legjobban ismert programadó műve Stephen Greenblatt monográfiája (első kiadás: *Renaissance Self-Fashioning. From More to Shakespeare*, Chicago, University of Chicago Press, 1980).

² Itt nem sorolnám fel az összes művüket, leginkább ezen összefoglaló művet (és ennek angol verzióit) használtam a monográfiámban: Jan Assmann, *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*, ford. Hidas Zoltán (Budapest: Atlantisz, 2004).

Bár a 16.-17. századi Anglia különösen gazdag anyagot szolgáltat az ilyen vizsgálatokhoz, monográfiámban tudatosan egy rövidebb időszakra fókuszáltam (kb. 1580-1625), egy 1635-as mű kivételével (George Wither: *A Collection of Emblems*), melyet műfaja (emlékműkönyv) és sajátos szerzői attitűdje miatt szükséges volt bevonni. Ennek a szűkítésnek két oka volt. Egyrészt ezen évtizedekben teljesedik ki a virágzó Erzsébet-kori kultúra a populáris és elit szegmensek állandó kölcsönhatásában,³ ekkor állandósul a populáris és népi kultúra termékeinek kommercializálódása a gomba módra szaporodó londoni közszínházak és a szintén London-központú olcsó, tömegeknek szánt⁴ könyvnyomtatás révén. I. Erzsébet halála után I. Jakab uralkodása alatt (1603-1625) a populáris kultúrával kapcsolatos attitűdök újabb formái jelentkeznek, az utalások és adaptációk erősebben átpolitizálódnak. Emellett az Erzsébet-kori „living nostalgia” (saját szakterminus), azaz a kortársak emlékezetében még frissen élő, esetleg személyesen is megtapasztalt populáris-folklór elemekkel kapcsolatos nosztalgikus érzésekből „antiquarian nostalgia” (Leah Marcus szakterminusa),⁵ azaz egyfajta ’régiséggyűjtői nosztalgia’ válik, amelyből már elveszik a személyes tapasztalati elem. Összegezve, ezen évtizedekben látható legélesebben a paradigmaváltás, mely egy korábbi populáris kultúrafelfogás és -receptió kapcsán történik a kommercializálódás és az átpolitizálódás kettős tengelyén. Az 1630-as évek végére pedig részben ezen attitűd-változások mentén is alakul ki az a társadalmi szakadás, mely egyik fő oka lesz az angol polgárháborúnak és a színházak 1642-es bezáratásának (de ezzel már a monográfia nem tud foglalkozni, e jelenség vizsgálata egy külön monográfiát érdemel).

Ezen időszak kiválasztásában emellett az is vezérelt, hogy ezek az évek nemcsak egybeesnek a korszakból származó legjobban ismert művek keletkezésével (Shakespeare drámái), de egyben annak a szónak a kiemelkedő szógyakorúságával is, mely a monográfiám címében is megjelenik, és magyarra – sajnos – nem lehet jelentésvesztés nélkül átültetni. A ’hobby-horse’ szó különösen alkalmas volt kutatásaim fókuszálására. Egyrészt többjelentésű

³ Ezen oda-vissza kölcsönhatásnak és szinergiának egyik szép megfogalmazása angolul a „traffic”, lásd pl. színházi szempontból Janet Clare, *Shakespeare’s Stage Traffic. Imitation, Borrowing and Competition in Renaissance Theatre*. Cambridge University Press, 2014.

⁴ Természetesen a „tömegkultúra” fogalmat csak viszonylagosan lehet használni, hiszen az olvasni tudók aránya nem vethető össze a mai arányokkal, de a korabeli London lakosainak létszáma az 1550-es évekről 1600-ra kb. 55 000 főről 200 000 főre nőtt, és természetesen a vidéki Angliához képest nagyobb számban voltak köztük olvasni tudók, mesteremberek, inasok, stb. Emellett az olvasás és a felolvasás együtt is működött a korban, azaz sokkal szélesebb közönséget érhetett el egy-egy olcsó nyomtatvány, mintha csak működnék az olvasni tudókat számolnánk. Egy-egy ilyen kötetet legtöbbször 1500 példányban adtak ki, ami a mai Magyarországon sem számít rossz példányszámnak, és gyakoriak voltak az újranyomások, akár egy éven belül többször is, mint azt George Wither szatírákönyve kapcsán írom is a monográfiám 234. oldalán.

⁵ Leah S. Marcus, *The Politics of Mirth. Jonson, Herrick, Milton, Marvell and the Defense of Old Holiday Pastimes*, Chicago University Press, 1986.

szó, és az adott korszakban egyszerre él a szinkron nyelvhasználatban öt (illetve asszociációval hat) jelentése, másrészt ezen jelentések közül több is erősen kapcsolódik a populáris kultúrához és a korban elterjedt olyan populáris diskurzushoz, mint a mizogün „shrew-taming”, azaz ’asszonyszelídítés’, vagy a bolondok-gyerekek-csalók-jelentéktelen dolgok egybemosása:

A jelentések rövid, összegzett felsorolása:⁶

1. kistestű ír lófajta
2. a korabeli morristánc félig ló-félig ember, lovast ábrázoló állatjelmezőnek neve (ezt szokták magyarul vesszőparipának nevezni)
3. falovacska (botra helyezett lófej, játékszer; magyarul ezt nevezik vesszőparipának is)
4. bolond
5. laza erkölcsű nő, kurva

+1. asszociált jelentés: semmiség, értéktelen dolog

A ’hobby-horse’ szó nemcsak hat Shakespeare-drámában jelenik meg (*Lóvátett lovagok*, *Sok hűhó semmiért*, *Hamlet*, *Othello*, *Téli rege*, *Két nemes rokon* - ez utóbbi kollaboráció John Fletcherrel), hanem száz körüli egyéb korabeli szövegben is, melyek nagyon különböző státuszúak, azaz nyilvánvalóan a kor szövegtörzsének fontos eleme. Egyik fő jelentésében pedig (a népszerű morristáncban a félig ló-félig ember jelmezt viselő, a közönség nőtagjaival incselkedő, donációkat kunyeráló táncos ’hobby-horse’) magát a populáris kultúrát szimbolikusan sűríti, azaz a rá való utalás a szövegekben (legtöbbször) egyfajta evokatív módon megidézi a korabeli populáris kultúra egészét. Így a ’hobby-horse’ kapcsán jól vizsgálhatóak a különböző viszonyulások a populáris kultúrához mind szerzői, mind befogadói attitűdök kapcsán. A ’hobby-horse’ a korabeli kultúra sok szegmensében megjelent, nemcsak a nyomtatott vagy kézírásos szövegekben, de performatív kontextusokban is közsínházi előadástól vidéki templomi búcsúig (*church ale*) vagy városi fesztivál-felvonulásokig. Összegezve: olyan erős fókusz jelent maga a ’hobby-horse’ mint szó és jelenség a korban, hogy vizsgálatával jóval általánosabb következtetésekhez is eljutunk a kultúra, kulturális emlékezet és populáris kultúra vizsgálatában.

⁶ Részletesen lásd *Oxford English Dictionary*, n. ’hobby-horse’ (*The Oxford English Dictionary*, 2. kiadás, vol. 7, Oxford, Clarendon Press, 1989, online verzió 2000).

Érvélesemben szerettem volna azt is érvényre juttatni, hogy a 'popular culture'-t mint magyarul nehezen definiálható fogalmat nemcsak jobban megértsük, hanem Csörsz Rumen István és a *Doromb* tanulmánykötet-sorozat szerzőgárdájának kutatásaival összhangban a kultúra és kultúrtörténet ezen szegmensének tudományos vizsgálatát egyenrangúsítsuk a tudományos világban. Csörsz Rumen Istvánnak és kutatótársainak elévülhetetlen érdemei vannak már e téren, ők 'közköltészet'-ként nevezik főként e fogalmat. Monográfiámban és tanulmányaimban én hasznosabbnak találtam a kicsit tágabb jelentésű és angolszász eredetű 'populáris kultúra' fogalmát használni, hiszen nemcsak költészeti alkotásokat vizsgáltam, hanem közszínházi darabok szövegét és környezetét, prózepamfleteket, madrigálokat, folklórjelenségeket és városi népünnepélyek elemeit is. Ennek ellenére kutatási módszereink sok hasonlóságot mutatnak, szerencsés kutatói együttműködésre adva lehetőséget.

Doktori műként beadott monográfiámban fontos célkitűzésem volt az is, hogy olyan hiánypótló vizsgálatokat végezzek el, melyek mindezülig nem történtek meg ilyen alaposággal a több évszázados Shakespeare-kutatásban, és ezáltal módosítsam és felülírjam azon tudósi hagyományt a 'hobby-horse' referenciális szereplései kapcsán Shakespeare-művekben, melyek ezidáig csak részeredményekre támaszkodhattak. Ezért sokszor nem is voltak pontosak, sőt, helyenként hamis információval szolgáltak a helyes tények hiányában. Monográfiám jelzi ezen tudósi vélemények kiigazítását a Shakespeare- és már korabeli művek jegyzetanyagai kapcsán, valamint Shakespeare-szótárakban és az eddig megkérdőjelezhetetlen összegzésnek tartott tudósi műre, John Forrestnek a morris táncról szóló folklorista-tánc-történeti monográfiájára vonatkozóan is.⁷

Bár monográfiám elsősorban irodalom- és kultúratudományi indíttatású, a kutatás megkövetelte az interdiszciplináris módszerek használatát. A szigorú filológiai kutatás és a korabeli, 16.-17. századi primér szövegek elemzése mellett a kontextuális olvasatok magukban foglalják a nehezen követhető nyomokat hagyó, efemer folklórjelenségek feltárását, a rájuk vonatkozó korabeli képi ábrázolások Panofsky-alapú ikonográfiai elemzését, az emblémairodalom bevonását, valamint a dramaturgia és a színháztörténet, a korabeli olcsó könyvnyomtatás és könyvkiadás, a könyvtörténet szempontjait. Ennek eredményeképpen tudtam a monográfiámban teljesebb, ezért pontosabb képet alkotni a 16.-17. század fordulójának angol irodalmáról és kultúrájáról. Monográfiám célközönsége tehát széleskörű:

⁷ John Forrest, *The History of Morris Dancing 1458-1750*. Cambridge, James Clarke and Co., 1999.; David and Ben Crystal, *Shakespeare's Words. A Glossary and Language Companion*. London, Penguin, 2003; Williams, Gordon, *A Glossary of Shakespeare's Sexual Language*. London: Bloomsbury, 2006.

nemcsak irodalomtörténészek, kultúrtörténészek vagy Shakespeare-tudósok, de a néprajz, dramaturgia, színháztörténet, emblematika iránt érdeklődő kutatók is haszonnal forgathatják.

II. AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK SZEMPONTJAI, MÓDSZEREI ÉS TARTALMA, A MONOGRÁFIA STRUKTÚRÁJA

A monográfia egy bevezetésre és öt nagy fejezetre oszlik, a fejezetek fő témája határozta meg, hogy éppen melyik kutatási módszer volt a legcélravezetőbb a terület feltárásában. A „Bevezetés” („Introduction”) kedvcsinálóként rövid keresztmetszetét nyújtja a következő fejezetek témáinak és módszereinek, a többi fejezet saját fókuszát mellett egy tágabban értelmezett kronológiai ívet is mutat: a 16. századra elterjedt morristánc történetétől kezdve az 1600 körüli évekre, majd az 1610-es és 1620-as évekre koncentrálva, végül az utolsó fejezet az ikonográfiai-emblematikai kitekintéssel tágabbra nyitja a kört, főként az 1620-as éveket veszi számba John Taylor pamfletjeiben, de George Wither (1588-1667) művei kapcsán előfordul visszatekintés és egy 1635-s mű részének elemzése is, ezen elemzések tanúságaként tetőzve be azt a folyamatot, amit a populáris kultúra és a hozzá fűződő attitűdök kapcsán a ’hobby-horse’ szó használata fókuszálni tudott.

A csaknem egy évtizedes kutatási folyamat alatt a 16-17. századi Londonban kiadott műveket főként eredetiben (a Cambridge University Library Rare Books Room gyűjteményében) vagy digitalizált faksimile kiadásokban olvastam az *Early English Books Online (EEBO)* adatbázisban. Az eredeti szövegekből származó idézetekben megtartottam a 16. századi (nem sztenderd) írásmódot, és csak ott igazítottam, ahol ezt jelentésvesztés nélkül meg lehetett tenni (’u’ betűvel jelölt ’v’ hangot ’v’ betűre változtattam többnyire az érthetőség miatt, a ’hosszú s’ jelet, melyet ’f’ és ’s’ betűt is jelölt, egyértelműsítettem). Emellett, ahol volt a műveknek modern kritikai kiadása, azt mindig figyelembe vettem, William Shakespeare művei kapcsán főként az „Arden Shakespeare” sorozat kritikai kiadásait, Ben Jonson művei kapcsán a többkötetes kritikai kiadású *The Cambridge Edition of The Works of Ben Jonson* sorozatot (szerk. David Bevington, Martin Butler, Ian Davidson, Cambridge University Press, 2012). A korabeli drámák keletkezési dátumai és adatai kapcsán a Martin Wiggins és Catherine Richardson-féle *British Drama 1533-1642: A Catalogue* (Oxford University Press, 2012-) több kötetére támaszkodtam, ennek „best guess”, azaz ’legvalószínűbb dátum’ jelöléseit használtam. Sokszor azonban olyan művekkel dolgoztam, melyeknek én voltam az első tudományos vizsgálójuk (pl. *Cobbes Prophecies*, *Old Meg of Herefordshire*), vagy csak régi kiadásuk létezik modern filológiai apparátus nélkül (Thomas Dekker művei, néhány John Marston-

dráma). A szerzőkkel kapcsolatos információk begyűjtése mellett a primér szövegek alapos olvasása, szövegstatuszuk és -intenciójuk meghatározása elengedhetetlen volt ahhoz, hogy a 'hobby-horse' referenciákat értelmezni lehessen, és a szerzői attitűdöt fel tudjam tárni.

Könyvem egy már létező Shakespeare-tudósi hagyomány folytatásaként és további lépcsőjeként született meg, azonban ez a hagyomány sokáig drámaszöveg-alapú maradt elsősorban. Shakespeare és a korabeli populáris kultúra kutatása már C.L. Barber művével kezdetét vette (*Shakespeare's Festive Comedy. A Study of Dramatic Form and Its Relation to Social Custom*, Princeton University Press, 1959), ehhez kapcsolódott az angolul csak 1968-ban megjelent Bahtyin-féle karneválemélet (*Rabelais and His World*) beépítése a Shakespeare-tudományokba, főként a már említett újhistorista elméletek térnyerése után. Ekkor születtek például Michael D. Bristol és az angol kulturális materialista Annabel Patterson művei (*Carnival and Theater. Plebeian Culture and the Structure of Authority in Renaissance England*, London, Methuen, 1985; *Shakespeare and the Popular Voice*, Cambridge, Blackwell, 1989), de kiváló alapokat adott az ilyen irányú (bár nem Shakespeare-fókuszú) könyve Peter Stallybrassnak and Allon White-nak (*The Politics and Poetics of Transgression*, Ithaca, Cornell University Press, 1986). Igazán azonban az 1990-es évektől vett lendületet az ezirányú kutatás: Naomi Conn Liebler antropológiát is beépítő monográfiája (*Shakespeare's Festive Tragedy The Ritual Foundations of Genre*, London and New York, Routledge, 1995), és David Ruitter *Shakespeare's Festive History* (Aldershot, Ashgate, 2003) című művei folytatták a barber-i hagyományt. 1998-ban *Shakespeare and Carnival: After Bakhtin* címmel egy tanulmánygyűjtemény is megjelent Ronald Knowles szerkesztésében (Houndmills, Palgrave-Macmillan, 1998), mely már címében is utalt a bahtyini elméletre. Némileg más módszertant követett, több néprajzi és kultúrtörténeti vizsgálatot beépítve született meg Francois Laroque *Shakespeare's Festive World*-je,⁸ és a Stuart Gillespie és Neil Rhodes szerkesztésében megjelent tanulmánygyűjtemény, a *Shakespeare and Elizabethan Popular Culture* (London, Bloomsbury, 2006). Monográfiám kutatói attitűdjéhez legközelebb Mary Ellen Lamb könyve áll (Mary Ellen Lamb, *The Popular Culture of Shakespeare, Spenser and Jonson*. Abingdon, Routledge, 2006), mely egyfajta inspiráló szintézisét adta már a korábbi ezirányú kutatások módszertanának. Monográfiámban fontos szerepet tölt be Lamb néhány alaptétele (distancia-teremtés, populáris kultúra változatai, a populáris kultúra produktumainak egyéni vizsgálata), azonban több ponton felül kellett írnom az ő

⁸ Francois Laroque, *Shakespeare's festive world. Elizabethan seasonal entertainment and the professional stage*, ford. J. Lloyd. Cambridge University Press, 1993.

megállapításait is, pl. a 'hobby-horse' és a Szent György-ünnepek kapcsán, mivel ezirányú szélesebb körű kutatásaim megcáfolták néhány tételét. Emellett természetesen a populáris kultúra elméletét és az angol kultúrtörténet-olvasástörténet alapműveit is beépítettem (kritikusan) a monográfiámba, Peter Burke alapművétől kezdve Walter Ong, Adam Fox, David Cressy írásaiig,⁹ akárcsak Bruce R. Smith történeti-akusztikai kutatásait.¹⁰ Az állatalakoskodás kapcsán több cikk mellett Violet Alford és Cawte antropológiai vizsgálatait szintén kritika alá vettem az új kutatási eredmények tükrében,¹¹ és nagy hasznát vettem Ronald Hutton adatgazdag kultúrtörténeti monográfiáinak.¹² A már említett John Forrest tánc-történeti könyvének eredményeit is beépítettem, illetve, ha kellett, kritikusan kezelve kiigazítottam, és továbbfejlesztettem monográfiámban.

A bevezető fejezetben bemutatom, hogy a 2010-es évekre rendelkezésre álló adatbázisok (*EEBO*) olyan gazdag szövegkorpusz kutatását teszik lehetővé, mely korábban sohasem volt így egyszerre elérhető, ezért a kutatásnak új lendületet és új eredményeket kínál. A korábban csak részlegesen és szinte véletlenszerűen felbukkanó szóelőfordulások adatai, melyek pl. a legfontosabb angol etimológiai és értelmező szótárban, az *Oxford English Dictionary* hatalmas kötetében megjelentek, nemcsak kiegészítésre, hanem sokszor javításra is szorulnak, és mára sokkal pontosabb képet kapunk szóhasználati vizsgálatok kapcsán az olyan, eredeti szövegeket tartalmazó hatalmas szövegkorpuszok, mint az *EEBO* tanulmányozásával. Bár ennek a szövegkorpusza is folyamatosan nő, a 2021-ben lezárt ezirányú kutatásom alapján is már kimutatható a 'hobby-horse' szó feltűnő gyakorisága a vizsgált időszakban: akkor 84 szövegben jelzett szóelőfordulást 1580-1642 között a keresőmotor, azonban saját vizsgálataim alapján ennél jóval többre bukkantam, vagy a jelzett szövegek más helyein, vagy nem jelzett szövegekben is. Ami viszont biztosan kimutatható, az a szó népszerűsége, és kiemelkedő szóhasználati gyakorisága, főként 1600-1619 között (39 rekord). Ennek ellenére e szónak a vizsgálata korábban nem történt meg a maga teljességében, mint azt jeleztem, azaz monográfiám hiánypótló a nemzetközi tudományos világban is. Ebben

⁹ Peter Burke, *Popular Culture in Early Modern Europe*, 3rd ed., Farnham, Ashgate, 2009; Adam Fox, *Oral and Literate Culture in England 1500-1700*. Oxford University Press, 2000, Adam Fox, Daniel Woolf, szerk. *The spoken word. Oral culture in Britain 1500-1850*. Manchester University Press, 2002; David Cressy, *Literacy and the Social Order. Reading and Writing in Tudor and Stuart England*, Cambridge University Press, 1980, *Society and Culture in Early Modern England*, Aldershot, Ashgate, 2003.

¹⁰ *The Acoustic World of Early Modern England: Attending to the O-Factor*, The University of Chicago Press, 1999.

¹¹ Violet Alford, *The Hobby Horse and other Animal Masks*. London, Merlin Press, 1978. E.C. Cawte, *Ritual Animal Disguise. A Historical and Geographical Study of Animal Disguise in the British Isles*. Cambridge and Totowa, D.S. Brewer, 1978.

¹² Ronald Hutton, *The Rise and Fall of Merry England. The Ritual Year 1400-1700*. Oxford University Press, 2001; *Stations of the Sun. A History of the Ritual Year in Britain*, Oxford University Press, 1996.

a fejezetben amellet érvelek, hogy a ‘hobby-horse’ mint szó és a morristánc alakja egyfajta ‘élő emlékké/emlékezéssé’ („living memory”) vált a korszak első felében, amikor Londonba hatalmas tömegben áramlottak vidékről a beköltözők (köztük William Shakespeare), akiknek még élő emlék és tapasztalat volt sok vidéki folklórjelenség, mint a templomudvari búcsú, a morristánc vagy a vesszőparipa. Amellet érvelek, hogy a londoni születésű, és a karrierjét ezidőben kezdő Ben Jonson 1599-es drámájában (*Every Man Out of His Humour*), melyet a Globe-ban Shakespeare társulata, a Lordkamarás Emberei adtak elő (de valószínűleg Shakespeare nélkül), és amely később kvartóként is megjelent, tartalmaz egy olyan ‘hobby-horse’ referenciát Sogliardo alakjához kötve, mely valószínűleg pont a vidékről nagyvárosba került ambíciózus Shakespeare-t figurázza ki, egyben pedig tanúskodik arról az eltávolító, elitista attitűdről, mely Ben Jonsont általában jellemezte a populáris de főleg vidéki kultúra elemeivel szemben, mint az a későbbi fejezetekben elemzett más műveiből is kiderül. Ezzel szemben a híres *Hamlet*-idézet a ‘hobby-horse’-ról (3.2.123-128.) azt mutatja, hogy Shakespeare másképp viszonyult mindehhez. Az ő műveiben a populáris kultúra felhasználása sokrétűbb, komplexebb, és bár későbbi műveiben, mint a *Téli rege*, nem mentes a kritikai hangtól, de mindig egyfajta megértő szimpátiával kezeli és használja fel. Ezzel a könyv ki is jelöli annak a korabeli attitűd-spektrumnak a két szélső pontját, melyen a könyvben vizsgált többi szerző és mű elhelyezkedik, a névtelen pamfletektől kezdve az emblémakönyvekig vagy egyetemi amatőr drámákig. Szintén a bevezető fejezetben vezetem be azt a néhány elméleti alapvetést, mely az egész könyvre alkalmazok. Egyrészt azt a tételt, hogy a ‘hobby-horse’ szó több jelentése egyfajta palimpszeszt-szerű szóhasználatot jelent a korban, azaz bár a pontos szövegekörnyezet és műintenció meghatározza, hogy az adott helyen épp mi az egy vagy két fő jelentés, a legtöbb esetben a többi jelentés is valahogy átsejlik ezeken, módosítva és árnyalva a kortársi befogadói értelmezést. Hasonló gondolatmenetet vetett fel annak idején Tass-Thienemann Tivadar, amikor a ‘nyelvi tudatalatti’ fogalmával dolgozott, bár természetesen érdemes kritikával kezelni az ő diakrón és néha filológiai lazasággal kezelt nyelvtörténeti-nyelveleméleti vizsgálódásait.¹³ A másik elméleti alapvetés a már említett Jan Assmann-I kulturális emlékezet elméletére támaszkodik, mely szerint a „rituális koherenciáról” a „textuális koherenciára” való áttérés figyelhető meg a Shakespeare-korabeli populáris kulturális jelenségek átalakulásának kapcsán, mint erre a *Szentivánéji álom* egy szövegrésze is utal, ahol Theseus és Hippolyta egyrészt jól példázzák az elit tudatos távolságtartását, másrészt

¹³ Tass-Thienemann Tivadar, *Understanding the Unconscious Meaning, vol. 2. Understanding the Unconscious Meaning of Language*. New York, Jason Aronson, 1973.

megengedő támogatói attitűdjét a populáris kultúrával kapcsolatban. Emellett Theseus szavai a „költő tolláról”, mely lokális formát és jelentést ad meghatározhatatlan jelenségeknek, szépen példázza a rituális-textuális átmenetet („as imagination bodies forth / The forms of things unknown, the poet’s pen / Turns them to shapes, and gives airy nothing / A local habitation and a name” 5.1.14-17). A halbwachsi „kollektív emlékezet” és a szöveghelyekké váló Pierre Nora-i „emlékhelyek” elmélete is jól alkalmazható a hobby-horse-ot körülvevő jelenségekre. Ezen fejezet egyben kitér olyan korabeli példákra is, melyek nem vagy nem elsősorban irodalmi szövegek – Gervaise Markham lóidomítási kézikönyve és George Wither emblémaverse kapcsán, mely utóbbi esztétikailag nem jelentős, azonban egyfajta zszurnalisztakrónikus módon őrzi a korabeli kollektív emlékezet fő tételeit a lovakkal és a vesszőparipákkal kapcsolatban.

Az első nagy elemző fejezet (“The hobby-horse and the early modern morris dance”) először az említett kultúrtörténészek (Ong, Fox, Cressy) kutatásait veszi számba, és hangsúlyozza, hogy egy olyan korszakról beszélünk ez időszakban, ahol az orális-rituális kultúra, a kézírásos kultúra és a nyomtatott kultúra együtt és egyszerre él, és állandó kölcsönhatásban állnak egymással. Ezután a hobby-horse és a népszerű morristánc viszonyát térképezi fel a korban, erre több példát is hozva, kimutatva, hogyan élnek pl. az orális kultúra nyomai bizonyos közszínházi drámákban (pl. Shakespeare *Lear királyában* Kent karneváli abuzáló beszédében), és hogy a legtöbb népszerű olcsó nyomtatványban ott rejlik az a bizonyos „oral residue”, szóbeli maradék, melyre Ong utal. Felvezeti azokat a fő témákat is, hogy mit jelent a korban az ún. „middling sorts”, azaz középréteghez való tartozás, valamint tisztázza az írás- és olvasástudás komplex fokozatainak együttes létezését a korszakban, és bevezeti a „living nostalgia” fogalmát, példaként George Wither egyik szatírját és Shakespeare *Ahogy tetszikét* említve. A fejezet második részében a késő középkortól máig népszerű morristánc eredetét és alakulását igyekszik tisztázni a korábbi kutatások eredményeit összevetve és szintetizálva, Forrest említett művén túl a vonatkozó cikkeket és egy magyar tudós, Domokos Péter Pál moreszkáról szóló tanulmányát is felhasználva. A *Moriskentanz, morescha, morris dance* neveken ismert jelenség bonyolult elit és populáris formákat hozott létre különböző korszakokban és régiókban, ezt tekinti át röviden a fejezetrész, majd konklúzióként leírja, hogy a 16.-17. századforduló környékén pontosan miről volt felismerhető a kortársak számára a morristánc, egyfajta egyszerű taxonómiai leírást kínálva erre. Egyben azt is tisztázza, hogy a hobby-horse ugyan gyakran volt a morristánc része, de nem volt kötelező eleme ekkortájt sem, azaz a „már el van feledve” frázis, melyet a *Hamletből* is ismerünk, nem arra utalt, amit a korábbi tudományos konszenzus egyértelműen elfogadott, hogy 1600 körülre kikopott a

morristáncból. Ennél bonyolultabb a helyzet, mint azt a monográfia későbbi fejezetei részletesen kifejtik. A fejezet további részeiben szó esik az 1580-as évek szatirikus-politikai hobby-horse utalásairól, valamint az 1590-es években nagyon népszerű madrigál-, azaz énekeskönyvekben megjelenő hobby-horse-okról, és hogy a madrigálszerzők és -kiadók, mint Thomas Morley és Thomas Weelkes hogyan viszonyultak ehhez a jelenséghez, hogyan használták fel a populáris-vidéki idealizált kultúrát felidéző evokatív szóként. Ezután a névtelen verses pamflet az 1614-es *Cobbes Prophecies* morristáncot és hobby-horse-viselkedést leíró szövegének elemzése és pozícionálása következik, majd a fejezet utolsó részében a rendelkezésünkre álló két korabeli képi ábrázolás részletes elemzése és újrapozícionálása történik meg: mind az ún. *Betley-ablak* (Victoria és Albert Múzeum, London), mint a korábban a holland Vinkenboon-nak tulajdonított festmény (*The Thames at Richmond with the Old Royal Palace*, Fitzwilliam Múzeum, Cambridge) kapcsán szükségessé volt az adatok újraértékelése és -értelmezése a friss kutatások kapcsán, kimutatva, hogy milyen megbízható adatokat nyerhetünk ki, és mi az, ami egyfajta nosztalgikus szintetizáló törekvés ikonografikus fikciójának tudható be (pl. a kardtáncra utaló képi elem).

Az első fejezet tágabb kontextuális feltárása után a következő fejezetek egy-egy jól meghatározott fókusszal tematizálják a gazdag és szerteágazó anyagot: a 2. fejezetben („Living nostalgia and the cluster of allusions around 1600”) azt a „virálissá” váló frázist vizsgáltam meg több 1600 körüli, különböző státuszú szövegben, melyet eddig a tudomány egy „elveszett ballada részletének” tartott. Shakespeare *Lóvátett lovagok* (1596) című drámája, Will Kemp, A Lordkamarás Társulatának volt komikus sztárjának pamfletje, a *Kemps Nine Daies Wonder* (1600), Ben Jonsonnak az új királynőnek és fiának készült vidéki maszkjátéka (*Entertainment at Althorp*, 1603) és végül a névtelen de Peter Burke-i értelemben “kételtű” szerző tollából kikerült olcsó komikus nyomtatvány, az *Old Meg of Herefordshire* (1609) alapos vizsgálata révén bebizonyítom, hogy ennél sokkal valószínűbb, hogy egy népi táncdal részlete lehetett a virálissá váló frázis. A fejezet második felében a századfordulón zajló színházi-drámaszerzői rivalizálás, az ún. *Poetomachia* Ben Jonson, John Marston és Thomas Dekker által írt drámáiban követem a hobby-horse referenciák jelentését – ez azért is fontos, mert a *Hamlet* környékén járunk.

A harmadik fejezet („Gender, prejudice, and popular dramatic medleys”) a nőtörténeti kutatásokkal is rokon. A hobby-horse referenciák kapcsán a nőellenes populáris diskurzusokat veszi górcső alá, illetve azt a populáris kulturális jelenséget is elővezeti, hogy azon személyek, akik normát szegtek bármi okból, gyakran egyfajta stigmacsokorba kerültek, azaz a nem norma-kompatibilis lázadó nők a bolondokkal és a gyermeki ignoranciával is

összekapcsolódtak a népszerű asszociációk szintjén, de még az idegenek (írek) vagy tolvajok-csalók is ide tartozhattak, és erre a hobby-horse mint többjelentésű szó kimondottan alkalmas volt. Nő- és idegengyűlölő diskurzusok nyomait látjuk a szó szerzői használatában, nemcsak az *Othellóban* (1604), ahol Shakespeare komplex dramaturgiával használja a szót, hanem ennél jóval egyértelműbben Thomas Dekker drámájában. A *Blurt Master Constable, or The Spaniard's Night-Walke* azaz „Blurt rendőrmester avagy a Spanyol éji sétája” (1602) nemcsak erre a stigmatizációra kiváló példa, de jól mutatja azt a dramaturgiai *patchwork*-módszert is, mellyel Dekker próbálta imitálni Shakespeare népszerű komédiáit, a *Lóvátett lovagokat* és a *Sok hűhó semmiért*-et (mely szintén tartalmaz hobby-horse referenciát). Egy kevésbé ismert dráma, a valószínűleg Robert Armin, a Király Emberei társulat komikus színésze (Shakespeare kollegája) által írt *The Valiant Welshman* (1615) című drámában a *cony-catching pamphlets*-ekkel, azaz a tolvajokkal, csalókkal kapcsolatos népszerű diskurzusokkal, a bolondsággal és erotikával kapcsolódik össze a hobby-horse referencia. Végül a Shakespeare és John Fletcher által közösen írt *Két nemes rokon* morristáncát és hobby-horse-referenciáit helyezi kontextusba, és értelmezi a fejezet.

A negyedik fejezetben („The hobby-horse in university plays and on politicized public stages”) ismét drámák kerülnek előtérbe, de ezúttal más környezetben. Két amatőr szerző által írt egyetemi, oxfordi és cambridge-i drámában jelennek meg fontos hobby-horse referenciák és figurák, a George Ruggle által írt *Ignoramus*ban (1615) és a Barten Holyday által írt *Technogamiában* (1618) – mindkettő érdekesen eltérő attitűddel jeleníti meg a színpadon a hobby-horse-ot, mint figurát. Az 1610-es évekre már erősebb kritikai attitűd jelentkezik a populáris kultúrával kapcsolatban Shakespeare-nél is a *Téli rege* (1611) Autolycus alakja körül, de a hobby-horse/züllött nő referencia is megjelenik. Ben Jonson *Bertalannapi vásár* (1613) című drámája viszont egyértelműen szatirikus-szkeptikus attitűdöt tükröz. Végül két, az 1620-as években színpadra került dráma jelzi azt, hogyan politizálódott át ekkorra a morristánchoz és a vesszőparipához való viszony, John Fletcher *Women Pleased* és a többszerzős *The Witch of Edmonton* drámáinak kontextualizált olvasata révén.

Az utolsó, ötödik fejezetben („Hobby-horses in cheap print and iconography, 1610s-1635”) a vesszőparipa mint játékszer, a ló és lovas mint embléma és emblematis jel kapcsán kerülnek szóba angol emblémakönyv-reprezentációk Geoffrey Whitney-től Henry Peachamen át George Witherig, emellett két karrier-író, John Taylor és George Wither különböző műfajú és státuszú műveit vizsgálom a populáris kultúrához és a hobby-horse szó használatához való viszonyulásukban, bevonva a korabeli könyvpiac egyes jelenségeinek vizsgálatát is.

III. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

A doktori műként benyújtott monográfiám széleskörű vizsgálaton alapul, közel száz 16. és 17. századi primér szöveg és fennmaradt képi emlék alapos olvasásán és értelmezésén alapul, melyhez hozzávettem nemcsak a szerzőkkel kapcsolatos tudományos eredményeket (ahol lehetett), hanem emellett elhelyeztem és értelmeztem a műveket műfajbeli, performatív vagy könyvpiaci kontextusaiknak megfelelően. Ehhez felhasználtam nemcsak az irodalom- és kultúratudomány, de más kapcsolódó diszciplínák módszereit is. Így tudtam konklúzióra jutni a tekintetben, hogyan tudjuk egy különleges és a korban nagyon népszerű és evokatív erővel bíró szó, a 'hobby-horse' kapcsán kimutatni a különböző viszonyulási formákat a populáris kultúra produktumaihoz, és feltártam a populáris kultúra korabeli átalakulásának folyamatát is. Monográfiám legfontosabb eredménye, hogy ezen szó és az ezt körbevevő kulturális jelenségek feltárása révén a következő tudós-nemzedékek már a teljes képet láthatják mind a 'hobby-horse' szöveghelyek, mind a korabeli populáris kultúra átalakulásának folyamata kapcsán, ezáltal pontosabb értelmezésekre lesz lehetőség. Mindez nemcsak a Shakespeare-tudományban hoz változásokat, hanem az újkori angol és tágabb értelemben európai populáris kultúra vizsgálatához is új szempontokat és meglátásokat ad.

Mint írtam korábban, monográfiámban egyrészt az volt a célom, hogy feltárjam, milyen új kutatási eredményekkel és értelmezési lehetőségekkel jár az, ha a közvetlen 16.-17. századi kulturális kontextusba visszahelyezünk olyan jól ismert, mára kanonikussá vált szövegeket, mint William Shakespeare drámái, és összeolvassuk őket a kor más státuszú és célkitűzésű kulturális produktumaival, másrészt mit mondanak el akár Shakespeare művei, akár a feldolgozott olcsó nyomtatványok vagy más ikonográfiai-kultúrtörténeti nyomok a korabeli populáris kultúra egészéről és átalakulásáról, a nyelvhasználatban (is) kódolt kulturális emlékezet működéséről. Ez utóbbira vonatkozó kutatási eredmények kapcsán a populáris kultúra más korszakokban megjelenő formáinak elemzése is új támpontokat kaphat, így kiterjeszthetőek a tanulságok más időszakokra és régiókra, egyrészt a magyar közköltészeti kultúra kapcsán, másrészt a globális angolszász populáris kultúra hatásmechanizmusának vizsgálatára (ezen területeken is publikáltam azóta tanulmányokat a magyar nyelvű *Doromb: Közköltészeti tanulmányok* sorozatban, és az angol nyelvű *Anachronist* tudományos folyóiratban).

IV. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁBAN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

a. Monográfiák

Natália Pikli: *Shakespeare's hobby-horse and Early Modern Popular Culture* (New York, Routledge, 2022) – ez a benyújtott doktori értekezés

Pikli Natália: *Shakespeare minden időkre* (Budapest, Európa, 2025)

(ez a monográfia tartalmazza a kora újkori angol populáris kultúrával színházzal és dramaturgiával kapcsolatos kutatásaim eredményeit, de máshová helyezi a fókuszot, azokra Shakespeare életművéhez viszonyítva utal)

b. Szerkesztett kötetek

Gárdos, Bálint (szerk.); Péter, Ágnes (szerk.); Pikli, Natália (szerk.); Vince, Máté (szerk.)
Confrontations and Interactions. Essays on Cultural Memory
Budapest, Magyarország: L'Harmattan Kiadó (2011), 407 p.

Almási, Zsolt (szerk.); Fabiny, Tibor (szerk.); Pikli, Natália (szerk.)
Élet és halál Shakespeare életművében. 400 éves jubileum
Budapest, Magyarország: Reciti Kiadó (2017), 260 p.

Az alábbi kötet fordításainak szakmai lektorálása a Shakespeare-korabeli nyelv és kultúra kapcsán, jegyzetanyagának és előszavának szakmai revíziója:

William Shakespeare szonettjei Fazekas Sándor fordításában
Budapest, MMA Kiadó, 2023, 544 oldal

c. Könyvfejezetek

Feleselő szavak és asszonyok: a shrew az angol és magyar kulturális emlékezetben

In: Gárdos, Bálint; Péter, Ágnes; Ruttkay, Veronika; Timár, Andrea; Vince, Máté (szerk.)

Idegen költők - Örök barátaink: Világirodalom a magyar kulturális emlékezetben

Budapest, Magyarország: L'Harmattan Kiadó (2010) 273 p. pp. 11-28.

Elfelejtve/megidézve: a shakespeare-i vesszőparipa (hobby-horse) a kulturális emlékezet tükrében

In: Ruttkay, Veronika; Gárdos, Bálint; Timár, Andrea (szerk.) *Ritka művészet / Rare device : írások Péter Ágnes tiszteletére / writings in honour of Ágnes Péter*, Budapest, Magyarország : ELTE BTK Angol-Amerikai Intézet, Anglisztika Tanszék (2011), pp. 261-277.

Forgotten and Remembered: The Shakespearean Hobby-horse and Circulations of Cultural Memory, In: Földváry, Kinga; Stróbl, Erzsébet (szerk.) *Early Modern Communi(cati)ons : Studies in Early Modern English Literature and Culture*

Newcastle upon Tyne, Egyesült Királyság / Anglia : Cambridge Scholars Publishing (2012) 341 p. pp. 177-201.

A herceg vesszőparipája: a kora újkori populáris kultúra a Hamlet tükrében

In: Kiss, Attila; Matuska, Ágnes (szerk.) *Ki merre tart?: Shakespeare Szegeden 2007-2011* Szeged, Magyarország : JATEPress (2013) 228 p. pp. 101-124.

Licence to Laugh, Licence to Lie. The Naked Truth and Falstaffian Palpable Lies

In: Farkas, Ákos; Simonkay, Zsuzsanna; Vesztergom, Janina (szerk.) *Whack fol the dah : írások Takács Ferenc 65.születésnapjára : writings for Ferenc Takács on his 65th birthday* Budapest, Magyarország : ELTE BTK Angol-Amerikai Intézet (2013) 506 p. pp. 325-336.

Shakespeare a karnevál tükrében

In: Frank, Tibor; Károly, Krisztina (szerk.) *Az angol tudománya : 125 éves az egyetemi angol szak, 1886-2011*, Budapest, Magyarország : ELTE Eötvös Kiadó (2013) 360 p. pp. 96-105

Szerelem hitelbe, kamatra és kötvényre: A velencei kalmár és a kora újkori angol uzsoraügyletek

In: Szlukovényi, Katalin; Gyuris, Kata; Kállay, G Katalin; Sántháné, Gedeon Mária (szerk.) *“Úgyse hiába”: Emlékezések éstanulmányok a műhelyalapító Géher István tiszteletére* Budapest, Magyarország : ELTE Eötvös József Collegium (2013) 482 p. pp. 270-287.

“Váz-király”, “kapca-, rongykirály” vagy “bolondkirály”? Arany János Hamlet-fordításának karneváli rétege

In: Paraizs, Júlia (szerk.) *„Eszedbe jussak”: Tanulmányok Arany János Hamlet-fordításáról*

Budapest, Magyarország: Reciti Kiadó (2015) 252 p. pp. 105-140.

“Such Flirts As They”. The Hobby-Horse in Early Modern Emblem Books

In: Tóth, Sára; Kókai, Nagy Viktor; Marjai, Éva; Mudriczki, Judit; Turi, Zita; Arday-Janka, Judit (szerk.) *Szólító szavak = The Power of Words : Tanulmányok Fabiny Tibor hatvanadik születésnapjára = Papers in Honor of Tibor Fabiny's Sixtieth Birthday*

Budapest, Magyarország : Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó (2015)
624 p. pp. 305-315.

Élet, halál és művészet metszéspontján - a Téli rege szoborjelenete

In: Almási, Zsolt; Fabiny, Tibor; Pikli, Natália (szerk.) *Élet és halál Shakespeare életművében: 400 éves jubileum*

Budapest, Magyarország : Reciti Kiadó (2017) 260 p. pp. 43-59.

Remember Jephthah, Forget the Hobby-Horse. Ballad, Proverb, Song, and Play in Shakespeare's World

In: Panka, Dániel; Pikli, Natália; Ruttkay, Veronika (szerk.) *Kösziklára építve. Built Upon His Rock : Írások Dávidházi Péter tiszteletére. Writings in Honour of Péter Dávidházi*

Budapest, Magyarország : ELTE BTK Angol-Amerikai Intézet, Anglisztika Tanszék (2018)
420 p. pp. 285-295.

Falovacskák XVI-XVII. századi emblémák és kulturális diskurzusk hálójában: Zsámboki János, Geoffrey Whitney, Henry Peacham és George Wither

In: Csörsz, Rumen István (szerk.) *Doromb. Közköltészeti tanulmányok 7*

Budapest, Magyarország : Reciti Kiadó (2019) 504 p. pp. 323-353.

Folklorizáció, közköltészet, könyvpiac. A kora újkori angol morristánc az olcsó nyomtatványok tükrében

In: Csörsz, Rumen István (szerk.) *Doromb. Közköltészeti tanulmányok 8*

Budapest, Magyarország : Reciti Kiadó (2020) 502 p. pp. 53-76.

A populáris kultúra változatai

In: Kiss, Attila; Szőnyi, György Endre (szerk.) *Az angol irodalom története 2. A kora újkor irodalma az 1480-as évektől az 1640-es évekig*

Budapest, Magyarország : Kijárat Kiadó (2020) 496 p. pp. 36-46.

A velencei kalmár és az Erzsébet-kori romantikus komédia

In: Kiss, Attila; Szőnyi, György Endre (szerk.) *Az angol irodalom története 2. A kora újkor irodalma az 1480-as évektől az 1640-es évekig*

Budapest, Magyarország : Kijárat Kiadó (2020) 496 p. pp. 351-358.

“Gallops to the tune of ‘Light o’ love’: Hobby-horses, stigmatised women and male riders in The Two Noble Kinsmen

In: Martínez-García, Laura; Álvarez-Faedo, María José (szerk.) *(Re)defining gender in early modern English drama*, Bern, Svájc : Peter Lang (2021) 258 p. pp. 163-187.

Wither and Women: Gendering and Personalizing the Emblem

In: Kiss, Attila; Matuska, Ágnes; Péter, Róbert (szerk.) *Fidele Signaculum : Írások Szőnyi György Endre tiszteletére = Writings in Honour of György Endre Szőnyi*

Szeged, Magyarország : SZTE BTK Angol-Amerikai Intézet (2022) 1,091 p. pp. 821-835.

Shakespeare, a dramaturg és az előadásszöveg mint közös alkotómunka

In: Cseicsner, Otília; Orbán, Eszter; Török, Tamara (szerk.) *A dramaturg változó helye a 21. században: Esszék, tanulmányok*

Budapest, Magyarország : Színházi Dramaturgok Céhe (2022) 177 p. pp. 146-159.

Pimasz Rómeók: Jack Donne és Will Shakespeare

In: Friedrich, Judit; Gárdos, Bálint; Komáromy, Zsolt; Szlukovényi, Katalin (szerk.)

Fogalmazás kérdése / A Question of Phrasing : Írások Ferencz Győző 70. születésnapjára / Writings for Győző Ferencz on His 70th Birthday, Budapest, Magyarország : Eötvös Loránd

Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Angol-Amerikai Intézet Anglisztika Tanszék (2024) 370 p. pp. 117-127.

Oxford and the Morris Dance: University and Communal Performances

In: Sen, Amrita; Wood, Jennifer Linhart (szerk.) *Early Modern Performance beyond the Public Stage: Extra-theatrical Forms and Spaces*

London, Egyesült Királyság / Anglia, New York, Amerikai Egyesült Államok, Oxford, Egyesült Királyság / Anglia, New Delhi, India, Sydney, Ausztrália: Bloomsbury Publishing Plc. (2025) 448 p. pp. 87-110.

(megjelenés alatt)

‘Mobled queens’ and ‘dunghill idiots’: The Trojan War as Metatheatre and Parody
In: Rayner, Francesca; Valls-Russell, Janice (szerk.) *Engaging with Troy: Early Modern and Contemporary Scenes*, Oxford, Egyesült Királyság / Anglia : Legenda (2026) pp. 175-189.
Final proof leadva, várható megjelenés 2025 december-2026 január

(megjelenés alatt)

The Lottery in Context: George Wither’s A Collection of Emblemes (1635) and Book Games,
In: *Playing It by The Book. Printed and Manuscript Book Games in Early Modern Europe*, eds. Justyna Kiliańczyk-Zięba and Mara R. Wade. Wolfenbütteler Forschungen 181. Wiesbaden: Harrassowitz 2026 (accepted for publication, 1234 typoscript pages, 567 illustrations) final proof érkezik decemberben, várható megjelenés 2026 eleje

(megjelenés alatt)

Morocco, a csodaló és a kutató, mint detektív, avagy a kora újkori angol populáris szórakoztatás és forrásai, In: Csörsz, Rumen István (szerk.) *Doromb. Közköltészeti tanulmányok 13.* (kézirat szerkesztés alatt, megjelenés 2025-s évszámmal várhatóan 2026 elején)

d. Tanulmányok folyóiratokban

Shakespeare, karnevál, rituálé a vágy hármassoltára (Romeo és Júlia, Szentivánéji álom, Othello) *FILOLÓGIAI KÖZLÖNY* 53: 3-4pp. 179-189. , 11 p. (2007)

Across Cultures. Shakespeare and the carnivalesque shrew. *EUROPEAN JOURNAL OF ENGLISH STUDIES* 14 (3), pp. 235-248, 14 p. (2010)

The Prince and the Hobby-Horse: Shakespeare and the Ambivalence of Early Modern Popular Culture, *JOURNAL OF EARLY MODERN STUDIES (FLORENCE)* 2 pp. 119-140. (2013)

A kora újkori populáris kultúra változatai Angliában

HUNGAROLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK (ÚJVIDÉK) 17: 2, pp. 14-27. (2016)

‘As for that light hobby-horse, my sister’: Shakespearean Influences and Popular Discourses in Blurt Master Constable

SHAKESPEARE SURVEY 70 pp. 259-271., 12 p. (2017)

„Nőknek mondanálak”. A Macbeth furcsa nővérei és a boszorkányság korabeli kontextusa
FILOLÓGIAI KÖZLÖNY 64: 3pp. 18-31. (2018)

A shakespeare-i hypertext: populáris dráma korabeli szövegek és képek hálójában

SIC ITUR AD ASTRA 68 pp. 41-60. (2019)

Romantikus komédia és szentelen szexualitás: Máb királynő, Szentivánéji álom és Sok hűhó semmiért. BÁRKA: IRODALMI MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT 27: 6pp. 62-67. , 6 p. (2019)

Hybrid Creatures in Context. Centaurs, Hobby-horses and Sexualised Women (Hamlet, King Lear, The Two Noble Kinsmen) ACTES DES CONGRES DE LA SOCIETE FRANCAISE SHAKESPEARE 2020 : 38 Paper: 5055 (2020) <https://doi.org/10.4000/shakespeare.5055>

- e. **Nemzetközi konferenciákon angol nyelvű előadások külföldön vagy Magyarországon** (*a monográfia kéziratának lezárásig és utána is ebben a tágabb kutatási témakörben: kulturális termékek, színdarabok, olcsó nyomtatványok, emblémakönyvek az angol kora újkori populáris kultúrában*)
 - i. „Ambivalent Laughter: Strategies of Carnival in Shakespearean Plays”, The University of Reading, Controversy, Protest, Ridicule, Laughter, 1500-1750”, Reading (UK), 2010, szekcióelőadás
 - ii. „Forgotten and remembered: The Shakespearean hobby-horse and circulations of cultural memory”, International Shakespeare Association, Charles University, Prága (Csehország), 9th Shakespeare World Congress, 2011, szekcióelőadás

- iii. „More than a hobbyhorse: Shakespeare and Carnival”, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 9. HUSSE Conference, Piliscsaba, 2011, szekcióelőadás
- iv. „Unresolved ambiguities of carnival and carnivalesque laughter in Shakespeare's Age”, FSP Historische Kulturwissenschaften Johannes Gutenberg Universität, Mainz, Symposium on Cultural Histories, 2012, Mainz (Németország), meghívott előadó és szimpózium-résztevő
- v. „Flirting with the Hobby- Horse: Wenches and Horses in Different Cultural Texts of Shakespeare's Age”, ELTE: 11. HUSSE (Magyar Anglisztikai Társaság) Conference, Budapest, 2013, szekcióelőadás
- vi. „The ambiguous body of the hobbyhorse and its iconography in early modern England”, Szegedi Tudományegyetem, Transregional Iconography Conference, 2013, Szeged, szekcióelőadás
- vii. „Cultural Memory in Action and in Higher Education: Versions of Shakespearean plays”, Debreceni Tudományegyetem: 12. HUSSE Conference, 2015, Debrecen, kerekasztal-előadás
- viii. „Love (dis)credited: The Merchant of Venice and Usury in early modern England”, Shyloch in Venice, Università Ca Foscari, Venezia, Cini Foundation, 2015, meghívott előadó
- ix. „Use and Usance of Shakespeare in the 21st century – Modes of Refashioning and Mediating”, Jágónak 5. Ki merre tart a magyar Shakespeare-kutatásban? Szegedi Tudományegyetem, 2015, Szeged, plenáris előadó
- x. „Fairy Queens, queans and hobbyhorses: Harnessing popular imagery to portray female Sexuality”, World Shakespeare Congress, International Shakespeare Association, London-Stratford (UK), 2016, szekcióelőadás
- xi. „Gallops to the tune of “Light o'love””: The Iconography of the Horse and Unbridled Female Sexuality in the Light of the Fletcher-Shakespeare Interrelationship”, Bergen Shakespeare and Drama Network Budapest Symposium, KGRE, Budapest, 2016, szekcióelőadás

- xii. „Shakespeare and the curious history of ‘popish’ traditions in the age of the Reformation”, Shakespeare és a reformáció - Shakespeare reformációi. Jágónak 6. Szegedi Tudományegyetem, 2017, Szeged, plenáris előadó
- xiii. „‘Mobled Queens’ and ‘Dunghill Idiots’: The Trojan War as metatheatre and parody”, International Shakespeare Association Conference: Shakespeare and War, 2018, Stratford-upon-Avon (UK), szekcióelőadás
- xiv. „Hybrid Creatures: Centaurs, Hobby-Horses and Sexualised Women”, Shakespeare and the Animal World, Conference of The French Shakespeare Society, Párizs (Franciaország), 2019, szekcióelőadás
- xv. „Horses, women and emblems: localizing and gendering core emblems in early modern England”, Renaissance Society of America Virtual Online Conference, 2021, (USA) szekcióelőadás
- xvi. „Viral in 1600? Cheap print and theatre: questions of popularity”, Jágónak 8. Viral Shakespeare. Ki merre tart a Magyar Shakespeare-tudományban?, Szeged, 2021, szekcióelőadás
- xvii. „Early modern scholars and their hobby-horses: Contextualized readings of Shakespeare and his age”, HUSSE 15. Hungarian Society for the Study of English Conference, Károli Gáspár Református Egyetem, online-Budapest, 2022, plenáris előadás
- xviii. „Gendering the emblem in George Wither’s *A Collection of Emblemes* (1635): popular discourses”, Renaissance Society of America Conference, Dublin (Írország), 2022, szekcióelőadás
- xix. „The Lottery in Context”: George Wither’s *A Collection of Emblemes* (1635) and Book Games”, Renaissance Society of America online conference, 2022, (USA) szekcióelőadás
- xx. „Describing the world ‘in mutual trust’: Theatre and Emblems Then and Now”, Szegedi Tudományegyetem, Eastern and Western Traditions of European Iconology: *Theatrum Mundi*, 2023, Szeged, plenáris előadás
- xxi. “Forms of Narratives in Early Modern English Lotteries: The Game and the Story”, European Society of Comparative Literature 10th

Conference: Le Jeu: Gambling, Gaming and Play in Literature,
Sorbonne Egyetem, 2024, Párizs (Franciaország), szekcióelőadás

f. Konferenciák Magyarországon magyar nyelvű előadásokkal

- i. „Elfelejtve/megidézve: a shakespeare-i vesszőparipa (hobbyhorse) a kulturális emlékezet tükrében”, Szegedi Tudományegyetem: Jágónak 3. Ki merre tart a magyar Shakespeare-kutatásban?, 2011, Szeged, szekcióelőadás
- ii. „Bolondok, cafkák, falovak: A kora újkori angol *hobby-horse* szöveg és kép metszéspontján”, Szegedi Tudományegyetem: Jágónak 4. Ki merre tart a magyar Shakespeare-kutatásban?, 2013, Szeged, szekcióelőadás
- iii. „'Váz király', 'kapca-, rongykirály' vagy 'bolondkirály'? Arany János Hamlet-fordításának karneváli rétege”, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetének XIX. Századi Osztálya, 2013, Budapest, Eötvös Collegium, szekcióelőadás
- iv. „Határfeloldás élet és halál között: A *Téli rege* misztériuma”, Magyar Shakespeare Bizottság, KGRE-PPKE: Élet és halál Shakespeare műveiben, 2016, Budapest, szekcióelőadás
- v. „Művészet, erotika és színház metszéspontja: a *Téli rege* szoborjelenete”, Gyulai Shakespeare-konferencia, Magyar Shakespeare Bizottság, 2016, Gyula, szekcióelőadás
- vi. „A shakespeare-i hypertext: populáris dráma korabeli szövegek és képek hálójában”, ELTE, Történeti Intézet, Kölcsönhatások: Irodalmi szövegek történeti kontextusban, 2018, Budapest, plenáris előadás
- vii. „Romantikus komédia és szemtelen szexualitás: *Szentivánéji álom* és *Sok hűhó semmiért*”, Vidám Shakespeare: irodalmi konferencia, Gyulai Shakespeare Fesztivál-Magyar Shakespeare Bizottság, 2019, Gyula, szekcióelőadás
- viii. „Shakespeare, a dramaturg és az előadásszöveg mint közös alkotómunka”, Dramaturg Céh, Katona József Színház, A dramaturgia és a dramaturg változó helyzete a 21. Században Radnai Annamária Emlékkonferencia, 2021, Budapest, szekcióelőadás